

Nr 850

Av herrar **Wedén** och **Hedlund**, *angående den ekonomiska politiken.*

(Lika lydande med motion nr 719 i Första kammaren)

Inledning

Konjunktursvängningarna i den svenska ekonomin har de senaste åren varit ovanligt kraftiga. Under 1964—1965 var inflationstendenserna mycket påfallande och underskotten i betalningsbalansen starkt oroande. Under perioden 1966—1968 var i stället tillväxttakten svag och arbetslösheten mycket hög. Dessa avvikelser från samhällsekonomisk balans — först i inflationistisk sedan i avmattande riktning — har givetvis inte varit opåverkade av konjunkturrella förlopp i den övriga industrialiserade världen. För en ekonomi som liksom den svenska har ett kraftigt utrikeshandelsberoende föreligger i praktiken inga nationella autonoma konjunkturer. Men genom en i flera avseenden illa anpassad ekonomisk politik har de utifrån kommande konjunkturrella störningarna inte mötts och motverkats på mest effektiva sätt. Det är till exempel i dag fullt klart att konjunkturpolitiken 1964—1965 var ett uppenbart misslyckande. Professor Assar Lindbeck har i sin bok *Svensk ekonomisk politik* starkt kritiserat denna politik:

Under en kraftig konjunkturuppgång bedrevs en expansiv finanspolitik. Dessutom genomfördes med lokaliseringpolitiska motiveringar inte obetydliga frisläppningar av investeringsfonder mitt under en högkonjunktur. När slutligen kontraktiva ekonomisk-politiska åtgärder sattes in hade arbetsmarknaden redan blivit så ansträngd att en kraftig löneglidning redan kommit till stånd. Det treårsavtal, med relativt stora lönehöjningar, som träffades just vid slutet av denna inflatoriska högkonjunktur, i början av 1966, garanterar så att ett å två års efterfrågeinflation kommer att efterföljas av tendenser till kostnadsinflation. Försöken att sedan avtalet redan träffats begränsa inflationen och betalningsbalansproblemen kom sedan att accentuera sysselsättningsproblemen vid den följande konjunkturedgången 1966—67. Även ett relativt kortvarigt misslyckande inom den ekonomiska politiken kan alltså leda till mångåriga effekter.

Utvecklingen 1968

Den allvarliga nedgången i konjunktur och sysselsättning försvagade naturligtvis de prisstegrande tendenserna. Konsumentprisernas uppgång begränsades till ca 2 % mot drygt 3 % under 1967. Vi kan emellertid inte ac-

ceptera att en starkt ökad arbetslöshet betraktas som ett naturligt medel i kampen mot inflation. En hög och jämn sysselsättning är i själva verket en central målsättning.

Det från vårt håll länge framförda kravet på ökat bostadsbyggande beaktades äntligen under 1967—1968 — tydligen i avsikt att motverka arbetslösheten. Den exceptionellt långsamma stegringen av den ekonomiska tillväxttakten under 1967 — 2,1 % — steg till 3,5 % under 1968. Detta tillväxttal ligger dock under kompletteringsplanens prognos på drygt 4 %. Stegringen under tvåårsperioden 1967—1968 var helt otillfredsställande och uppgick endast till c:a $\frac{2}{3}$ av vad den var i Norge. De låga svenska siffrorna bör ses i ljuset av att den genomsnittliga ekonomiska tillväxttakten i vårt land under efterkrigstiden varit ungefär 4 % och under den första hälften av 1960-talet ungefär 5 %. Bruttonationalproduktens tillväxt är givetvis inte en helt adekvat måttstock på förbättringen av den allmänna välfärden. Den beaktar t. ex. inte fritidens omfattning, miljöförändringar eller välståndets fördelning. Men den ekonomiska tillväxten är ändå av grundläggande betydelse eftersom den ger oss resurser att förverkliga en rad andra ambitioner.

Med det för föregående år registrerade underskottet i bytesbalansen kan man, som framhålles i den preliminära nationalbudgeten, överblicka en oavbruten period på fyra år med troliga underskott i bytesbalansen av i årligt genomsnitt drygt 450 milj. kr. För handelsbalansen noterades ett underskott på en dryg miljard. Som påpekas i den preliminära nationalbudgeten visar en återblick på utvecklingen från 1963, som ur konjunktursynpunkt var ett med 1968 någorlunda jämförbart år, att bytesbalansen under mellanliggande period troligen har försvagats med bortåt 1 000 milj. kr. En sådan utveckling begränsar det valutapolitiska utrymmet för en ekonomisk politik med sikte på en hög och jämn sysselsättning. Vi återkommer senare i denna motion till de problem som utvecklingen av utrikeshandeln reser.

Den mest allvarliga bristen i den ekonomiska politiken under 1968 var att den inte förmådde att i tillräcklig grad motverka en omfattande arbetslöshet. Under åtskilliga månader var arbetslösheten högre än för motsvarande månad något år, sedan den nuvarande arbetslöshetsstatistiken infördes 1955. Arbetslösheten låg under årets tre första kvartal på en högre nivå än under 1967, som ändå måste betecknas som ett år av försvagad konjunktur. Ännu under oktober och november låg den registrerade arbetslösheten på ungefär samma höga nivå som 12 månader tidigare. Efterfrågan på arbetskraft steg visserligen under 1968 men — med den preliminära nationalbudgetens ord — ”någon markerad omsvängning i läget på arbetsmarknaden har emellertid inte inträffat och de regionala olikheterna har snarare skärpts”. Det senaste påpekandet belyser ett av de mest oroande dragen i utvecklingen på arbetsmarknaden. Den relativa utjämning i sysselsättningshänseende som registrerades åren 1965—1966 förefaller nu att ha brutits. Vid slutet av 1968

svarade skogslänen för inemot hälften av den registrerade arbetslösheten. Finansministern medger att de särskilda åtgärder som stöder sysselsättningen i Norrland inte förmått att i tillräcklig grad motverka en försvagad utveckling av sysselsättningen inom skogsbruket och skogsindustrin. Huvudmålet för politiken, som enligt finansplanen för i år varit att säkerställa en jämn och hög sysselsättning, uppnåddes inte.

Industriinvesteringarna låg för andra året i följd stilla under 1968. Det är särskilt allvarligt med hänsyn till att den ekonomiska politiken enligt klara uttalanden från de senaste årens finansplaner inriktats på att skapa gynnsamma förutsättningar för en stegring av dessa investeringar. Så sent som i kompletteringspropositionen i maj i fjol räknade finansministern med en expansion av industrins investeringar med 4 å 5 %. Men detta realiserades alltså inte.

Sammantaget visar utvecklingen att den ekonomiska politiken under föregående år lidit av avsevärda svagheter. Den konjunkturbedömning som låg bakom fjolårets statsverksproposition och förslagen om olika tilläggsstatsförslag var alltför optimistisk. I en av herrar Wedén och Hedlund med flera i anslutning till fjolårets statsverksproposition framlagd motion om den ekonomiska politiken betonade vi detta. Vi framhöll där att "en expansiv ekonomisk politik framstår som väl motiverad, ja nödvändig. De av regeringen föreslagna åtgärderna synes oss otillräckliga." I en annan partimotion från folkpartiet och centerpartiet — II:802, I:628 — utvecklades detta resonemang.

Med stor sannolikhet kommer första halvåret 1968 att karaktäriseras av fortsatt otillfredsställande balans på arbetsmarknaden trots säsongmässig förbättring mot slutet av perioden. För tiden efter halvårsskiftet ökar helt naturligt osäkerheten i bedömningarna, men också där förefaller regeringens bedömning att vara i överkant optimistisk. Med tanke på svårigheterna att bedöma konjunkturons utveckling i tiden redan under nästa budgetårs första hälft bör finanspolitiken planeras med ett starkt inslag av flexibilitet.

Mot denna bakgrund förordade vi ökade insatser i sysselsättningsstimulerande syfte med åtgärder av selektiv eller självupphävande natur. Regeringen vidtog först senare, när arbetslöshetslägets allvar visat sig bestå, olika insatser som syftade till att skapa ytterligare arbetstillfällen. Med en mer realistisk konjunkturbedömning i ett tidigare läge hade åtgärderna kunnat insättas i rätt tid och erhållit motiverad och större omfattning, med gynnsamma verkningar på produktionsresurser och sysselsättning till följd.

Konjunkturläget 1969

Konjunkturbedömningen inför 1969 måste förses med ovanligt många reservationer. Det är inte endast det internationella betalningssystemet som reser frågetecken utan utvecklingen i flera för svensk ekonomi viktiga länder

är på detta stadium mycket svår att förutse. De överenskommelser som träffades mellan de så kallade 10-staterna under föregående år medverkade visserligen till att förhindra en akut kris i den internationella valutaförsörjningen, men kan inte sägas ha löst de bakomliggande problemen. Man kan därför inte bortse från riskerna att en internationell valutakris blossar upp under 1969. En sådan skulle givetvis kunna medföra ytterst starka påfrestningar på det internationella varu- och tjänsteutbytet med svåra återverkningar på de nationella ekonomierna, i synnerhet för länder som liksom Sverige har ett starkt utrikeshandelsberoende.

Signalerna från den nya amerikanska administrationen är ännu inte tillräckligt klara för att tillåta en säkrare bedömning om vilken inriktning den för världshandeln så viktiga amerikanska ekonomin kommer att ges. Andra osäkerhetsmoment är den franska samt den engelska ekonomin. Kommer de åtstramningsåtgärder som vidtagits för att trygga francen att vara framgångsrika, och kommer de ytterligare kontraktiva åtgärder som den engelska regeringen beslutat att lösa de engelska betalningsbalansproblemen? Om svaret på dessa och liknande frågor går experternas meningar starkt isär. Inte heller föreligger någon mer omfattande enighet i förutsägelsena om vad de europeiska överskottsländerna, främst Västtyskland och Italien, kommer att göra.

Det är mot denna bakgrund förståeligt att finansministern omgärdar sin konjunkturbedömning med åtskilliga reservationer. Obestriddligen finns konjunkturindikatorer som motiverar en försiktig optimism. Man kan dock inte bortse från riskerna av valutaoroligheter som helt slår kull grundvalen för en sådan prognos. Med hänsyn till de många osäkerhetsfaktorerna i konjunkturbilden vill vi mycket starkt betona att den ekonomiska politiken planeras så att den snabbt kan anpassas om konjunkturläget skulle förändras. Den finanspolitiska beredskapen måste vara hög om en uppreppning av den under 1967—1968 så allvarliga situationen på den svenska arbetsmarknaden förefaller att bestå. Om konjunkturuppgången blir relativt kraftig, vilket i dagens läge förefaller mer sannolikt än en motsatt utveckling, måste kontraktiva åtgärder skyndsamt kunna sättas in, så att en inflationsistisk utveckling kan hejdas.

Den statliga upplåningen

Finansministern beräknar det statliga upplåningsbehovet för budgetåret 1969/70 till ca 2 500 milj. kr., vilket i förhållande till det nu beräknade utfallet för innevarande budgetår är en minskning med ca 1 000 milj. kr. Det bör dock, inte minst för att understryka den osäkerhetsmarginal som omgärdar förutsägelser angående totalbudgetsaldot, erinras om att den statliga upplåningen i januari 1968 av finansministern beräknades till 2 100 milj. kr. och att en uppjustering sedan ägde rum i kompletteringspropositionen 1968

till 2 700 och att alltså beräkningarna nu slutar på 3 500 milj. kr. Det är givet att den ökade statliga upplåningen delvis var en funktion av en politik som efter hand som det stod klart att konjunkturerna verkligen var svaga blev mer ambitiös. De miljardstora differenserna mellan den ursprungliga beräkningen från 1968 års finansplan å ena sidan och den som nu görs å den andra visar emellertid att det inte finns sakligt fog för att tillmäta förslag om mindre ökningar eller minskningar av den statliga upplåningen någon avgörande betydelse i en riksstat som omspanner nära 42 miljarder kr. Denna synpunkt får ökad tyngd av att budgetsaldot vare sig det avser drift- eller totalbudgeten långtifrån är någon rimlig mätare på en budgets konjunkturrella effekter. Väl så intressant som saldot kan från denna synpunkt vara utgifts- och inkomstsidas sammansättning. Poster som är nominellt lika stora kan ha varierande konjunkturverkningar.

Det finns ett par faktorer som tyder på att den statliga upplåning som finansministern nu bedömer som realistisk kan komma att växa. Man kan av dessa skäl ifrågasätta, om den föreslagna budgeten är så särdeles kontraktiv i jämförelse med budgeten för budgetåret 1968/69. Den snabba stegring av inkomsterna som finansplanen räknar med sammanhänger i väsentlig grad med att en omsvängning väntas i betalningarna av överskjutande skatt och kvarstående skatt. Finansministern understryker "att prognosen särskilt i denna del är behäftad med betydande osäkerhetsmarginaler". Till detta kommer också att några lönehöjningar för de statligt anställda inte beräknats, trots att finansministern i sina inkomstkalkyler räknar med att inkomsterna av tjänst skall stiga med 6 %. För att få en mer rättvisande bild av budgetförslagets kontraktiva verkningar bör också uppmärksammas att anslaget till bostadspolitik minskas med 200 milj. kr jämfört med innevarande budgetår. Detta hänger samman med bl. a. förseningar i samband med övergången till det nya lånesystemet och har inte någon samhällsekonomisk betydelse. Det är mot bakgrunden av de ovan redovisade faktorerna tveksamt om man — trots det nu beräknade minskade upplåningsbehovet — kan karaktärisera finansministerns budgetförslag som starkt.

Stabiliseringspolitiken

Vi vill — utöver de resonemang om den de senaste åren förda ekonomiska politiken och om konjunkturbilden inför 1969 som förts ovan — i denna motion också behandla vissa mer långsiktiga och principiella aspekter på stabiliseringspolitiken och den ekonomiska tillväxten.

Som framhålles i den preliminära nationalbudgeten har bytesbalansen försvagats med i runt tal 1 miljard kr. eller vid en optimistisk bedömning åtminstone 600 milj. kr. sedan 1963. Varuexporten har ökat i något svagare takt än i genomsnitt för OECD, speciellt för råvaror och fartyg. Samtidigt har förmärkts en tendens till försämring av nettoutbytet i fråga om tjänster

och transfereringar till utlandet. Parallellt med denna för svensk utrikeshandel ogynnsamma utveckling har i flera av industriländerna stabiliseringspolitiken givits högre prioritet än tidigare. Genom imponerande produktivetsförbättringar inom den konkurrensutsatta delen av den svenska industrin har trots snabbt stigande kostnader en allvarlig försämring av konkurrenssituationen på det hela taget kunnat undvikas. Det finns dock anledning att inte ta för givet en fortsatt lika snabb produktivetsstegring inom den konkurrensutsatta industrin. Det är i detta ljus man bör se finansplanens yttrande att det ter sig ofrånkomligt att politiken på sikt inriktas på att nå en markant förbättring av handelsbalansen varigenom tjänste- och transfereringsbetalningarna kan finansieras. En förutsättning för att detta mål, som vi instämmer i, skall kunna förverkligas är att pris- och kostnadsstegringarna hålls nere. Enligt vår bestämda mening är de stabiliseringspolitiska åtgärder som regeringen aviserat inte tillräckliga för att detta mål skall kunna nås. Långvariga underskott i utrikesaffärerna tvingar lätt fram en deflationsinriktad politik, som tenderar att leda till omfattande arbetslöshet, stor restriktivitet med allmänna utgifter och en begränsning genom ökade skatter av hushållens konsumtion. Inte minst England belyser de påfrestningar för ett lands befolkning som långvariga betalningsbalansproblem kan medföra.

Ett av de allvarligaste missgreppen i den socialdemokratiska ekonomiska politiken under efterkrigstiden är att stabiliseringspolitiken inte givits erforderlig styrka. Levnadskostnaderna i Sverige har långt mer än fördubblats under efterkrigstiden. Med en mindre intensiv inflation och kostnadshöjningar skulle näringslivets räntabilitet och kapitalförsörjning varit gynnsammare och därmed skulle följt starkare drivkrafter till produktionsutveckling och större möjligheter att avsätta varor under hård konkurrens med utlandet. En inflationistisk utveckling medför emellertid problem inte bara för näringslivets kostnadsläge och därmed dess internationella konkurrenskraft. Den snabba inflationen de senaste decennierna i Sverige har också påverkat inkomst- och förmögenhetsfördelningen på ett ur social synvinkel olämpligt sätt. Många lägre inkomsttagare — personer med låga och trögrörliga löner och pensioner eller fasta inkomster, t. ex. försäkringstagare och småsparare — har inte fått kompensation för prisstegringarna. Inflationen har också reducerat utbytet av och därmed intresset för t. ex. bank- och obligationssparande. Vi vill i detta sammanhang erinra om att vi i andra motioner föreslår utgivning av ett värdefast statligt obligationslån med inriktning särskilt på att uppmuntra och trygga den stora allmänhetens sparande. Ett sådant värdefast obligationslån kan också ge viktiga erfarenheter för att senare möjliggöra värdefasta försäkringar och skapa ökad trygghet för spararna mot inflationsförluster. Det är i medvetande om de stora olägenheterna för produktionen och ekonomin samt om de sociala

orättvisorna, som följer i inflationens kölvatten, som vi så starkt engagerat oss i kampen mot pris- och kostnadsstegringarna.

En verkningsfull stabiliseringspolitik måste bestå av många olika komponenter. Den statliga finans- och kreditpolitiken måste väl anpassas till de konjunkturella svängningarna. Stark kritik kan med fog riktas mot den förda ekonomiska politiken för att den vid flera tillfällen inte i tid förändrats efter konjunkturförloppets svängningar. Som vi erinrat om inledningsvis var detta fallet inte minst under överhettningen 1964—1965.

En fastare och mer långsiktig ekonomisk planering skulle också vara ett värdefullt bidrag i kampen mot inflationen. Därigenom skulle nämligen hänsyn bättre kunna tas till reformernas angelägenhetsgrad och kostnader samt till det finansiella och samhällsekonomiska utrymmet under olika år.

Här är det dock en tredje faktor vars betydelse i ett stabiliseringspolitiskt program vi särskilt vill understryka. Genom stabiliseringskonferenser, där arbetsmarknadens parter, vissa andra organisationer, regering och riksdag samt erforderlig ekonomisk expertis deltagar, kan bättre förutsättningar skapas för en frivillig samordning av arbetsavtal, prispolitik och ett lämpligt tillrättaliggande av den offentliga ekonomiska politiken med ökad ekonomisk stabilitet som en följd. I motion II:836 av herrar Wedén och Hedlund till fjolårets riksdag utfördes detta resonemang på följande sätt:

Inflationen i vårt land under 1950- och 1960-talen sammanhänger bl. a. med den omständigheten att de fackliga organisationerna på arbetsmarknaden hittills måst räkna med en fortgående prisstegring. De har därför vid avtalens uppgörande ansett sig tvingade att räkna med att den samlade lönestegring som uppnås genom avtalen och den förutsedda löneglidningen skall kompensera för den väntade prisstegringen och dessutom ge en rimlig förbättring av reallönerna. Detta är ur deras synpunkt en alldeles naturlig slutsats. Å andra sidan skapas i detta läge genom statens oförmåga att bromsa inflationen ogynnsamma förutsättningar för en framtida minskning av inflationen. Dessutom medför den nuvarande ordningen med avtalsförhandlingar vid olika tidpunkter en besvärlig diskussion om kompensation mellan organisationerna. Det medför naturligtvis missnöje bland medlemmarna, i synnerhet inom de organisationer som först förhandlar.

Det är mot denna bakgrund vi förordat att regeringen tar initiativ till ett samråd mellan, å ena sidan, arbetsmarknadens parter och, å andra sidan, företrädare för regering och opposition, näringslivets organisationer m. fl. och naturligtvis ekonomisk expertis. Ingen folkgrupp kan förväntas vara villig att acceptera en minskad höjning av den nominella inkomsten, t. ex. med 4 å 5 % årligen i stället för 8 å 9 %, om man inte får trygghet för att andra grupper visar en motsvarande återhållsamhet. Under nuvarande förhållanden kan ingen sådan trygghet skapas. Det är här som stabiliseringskonferenser, vilkas förhandlingar förberedes av ett ekonomisk-socialt råd, har en ytterst viktig uppgift att fylla. Alla parter kan där få tillfälle att göra

jämförelser mellan de allmänna riktlinjerna för sina och andras inkomstutveckling. På så sätt kan visshet skapas att återhållsamhet med de nominella kraven leder till mindre prisstegring och inte till någon mindre ökning av realinkomsten. Samtidigt kan vid stabiliseringskonferenser de samhällsekonomiska förutsättningar som är beroende av den statliga ekonomiska politiken samt av beslut från regering och riksdag bättre än för närvarande klarläggas. Även därigenom ges en fastare grund för en bedömning av alla parter av verkningarna av en frivillig samordning av de nominella inkomststegringarna, i syfte att hejda eller väsentligt minska inflationen men samtidigt ingalunda minska utan snarare öka den reella inkomstförbättringen.

Det är naturligtvis arbetsmarknadsparternas uppgift att utforma lämpliga metoder att träffa avtal i enlighet därmed. Men i en demokrati är en offentlig debatt kring alla viktiga ekonomiska spørsmål en självklar sak och säkerligen i längden en väg att minska riskerna för statligt tvång samt öka utsikterna till goda lösningar på frivillig grund. Stabiliseringskonferenser och överläggningar inom ett ekonomisk-socialt råd samt offentlig debatt i anslutning därtill synes kunna förbättra förutsättningarna för en lösning av dessa spørsmål. Ledande personer som tillhör arbetsmarknadens organisationer synes det senaste året ha visat ökad förståelse för betydelsen av att sambandet mellan olika uppgörelser bättre än hittills beaktas och att åtgärder vidtas för att underlätta för parterna att ta hänsyn till den ekonomiska politiken, som i sin tur måste i viss mån anpassas efter och möjligen söka motverka viktiga sidor av uppgörelserna på arbetsmarknaden. De här föreslagna stabiliseringskonferenserna samt det förordade nya ekonomisk-sociala rådet kan naturligtvis användas för en bättre belysning även av andra samhällsekonomiska problem än de här berörda.

För att undvika alla eventuella missförstånd vill vi betona att de resonerang vi här fört om stabiliseringspolitiska konferenser och ett ekonomisk-socialt råd anger vår principiella inställning. Vi är givetvis medvetna om att de förordade metoderna inte kan tillämpas vid nu pågående avtalsförhandlingar. Stabiliseringskonferenserna och det ekonomisk-sociala rådet har sina viktigaste uppgifter innan de egentliga avtalsförhandlingarna startar. Deras verksamhet skulle syfta till att skapa bättre förutsättningar för en frivillig samordning av arbetsavtal, prispolitik och ett lämpligt tillrättaliggande av den offentliga ekonomiska politiken.

Sysselsättningspolitiken

Den under enighet bedrivna arbetsmarknadspolitiken har enligt uppgift i finansplanen skapat sysselsättning för ca 100 000 personer under hög- och senvintern i anslutning till föregående årsskifte. De fortsatta merinsatserna för att skapa flera arbetstillfällen har också medverkat till den omsväng-

ning som inletts under sista kvartalet 1968, när det gäller den registrerade arbetslösheten i landet. Naturligtvis har den långsamma men dock påbörjade konjunkturuppgången i någon mån påverkat utvecklingen i positiv riktning. Det kan t. ex. konstateras, att det krävdes en mera allmän konjunkturuppgång för att i de expansiva regionerna föra upp kapacitetsutnyttjandet på arbetsmarknaden till en nivå närmare den fulla sysselsättningens.

För ett år sedan medan den allmänna konjunkturdämpningens konsekvenser ännu dröjde sig kvar, föreslog vi vissa *tidsbegränsade* generellt stimulerande åtgärder och vissa selektiva åtgärder. Fjolårets helt otillfredsställande sysselsättning och investering i näringslivet visar hur berättigade dessa våra förslag var. Det kan däremot ifrågasättas, om de selektiva metoder som använts under det gångna året fått en optimal användning genom att man koncentrerade sig enbart på dem. I nuläget finns det emellertid möjligheter, att de selektiva åtgärderna får åsyftad verkan, eftersom de kan sättas in på klart avgränsade områden — främst i norrlandslänen — och inte riskerar att utnyttjas inom de expansiva områdena i södra Sverige och storstadsregionerna, där sysselsättningsläget för närvarande är mera tillfredsställande.

Finansministern försöker i finansplanen åstadkomma ett ovillkorligt motsatsförhållande mellan selektiva och generella åtgärder. Det är en förenkling av problemet. Som vi tidigare i olika sammanhang påpekat är valet av metoder och kombinationer av sådana självfallet beroende av konjunkturläget. En i stort sett allmän konjunkturdämpning kan mycket väl angripas med generell stimulans under förutsättning att dess verkningar kan göras temporärt avgränsade och under en ur konjunktursynpunkt överblickbar tidsperiod. Därigenom skapas bättre förutsättningar också för de selektiva insatserna, vilka kan få en mera koncentrerad användning. En granskning av de använda medlen visar, att vissa av de selektiva åtgärderna haft en föga selektiv användning eller inte varit möjliga att använda selektivt, men ändå satts in. Det gäller t. ex. investeringsfonderna, som frisläppts för omfattande projekt på i det närmaste miljardbelopp i de tre storstadsområdena under perioden 19 maj 1967—31 juli 1968. Genom att avstå från dessa frisläpp under den nämnda perioden då stimulansåtgärder i och för sig var önskvärda, hade utrymme i stället skapats för en generell konjunkturstimulans utan att riskerna för överhettningstendenser på så sätt blivit större i storstadsregionerna. Om man från denna utgångspunkt jämför konjunkturläget för ett till ett och ett halvt år sedan med dagens framstår en generell stimulans i dag knappast som motiverad. Man bör dock vara beredd att tillgripa sådan med kort varsel — liksom en beredskap för återhållande åtgärder — om konjunkturen skulle stiga till en oroande hög "temperatur".

I och med att konjunkturuppgången tar fart, är det än mer befogat att kräva bättre effektivitet av de selektiva insatserna. Dessa måste dessutom

förstärkas ytterligare, som vi också föreslår i andra motioner. Regeringens politik har hittills misslyckats när det gäller att åstadkomma en utjämning i sysselsättningsförhållandena mellan olika delar av landet. De nyligen publicerade siffrorna för den registrerade arbetslösheten under januari 1969 är ett klart tecken på detta. Inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län har sysselsättningsläget förvärrats sedan samma månad för ett år sedan, då arbetslösheten låg på rekordnivå. Totalt i dessa fem län finns i dag drygt 1 800 fler arbetslösa än för ett år sedan. Denna mycket allvarliga utveckling kan inte accepteras.

Arbetsmarknadsåtgärderna måste inriktas på att söka åstadkomma en ökad samstämmighet mellan tillgången på arbetskraft och efterfrågan. För närvarande synes arbetskraft med lägre konkurrenskraft och otillräcklig utbildning överväga på arbetsmarknaden bland de arbetssökande, medan efterfrågan riktas mot arbetskraft med yrkesutbildning. Denna situation kombineras med de regionala skillnaderna, vilket accentuerar den svaga överensstämmelsen mellan tillgången på arbetskraft och de behov som föreligger. Ensidig satsning på en rörlighetsstimulerande politik är inte heller tillräcklig.

Investeringarna

Ett av de mest påtagligt negativa inslagen i de senaste årens ekonomiska utveckling i vårt land har varit de stagnerande investeringarna inom industrin. Efter de relativt kraftiga ökningarna under 1965 och 1966 har dessa investeringar varit oförändrade eller minskande två år i rad. Enligt de definitiva siffrorna för industrin under 1967 blev det en minskning i förhållande till 1966 på totalt sett 4,5 % i fasta priser. Nu kända uppgifter tyder inte på att investeringstakten ökat under år 1968.

I den enkät, som av statistiska centralbyrån presenterats under början av innevarande år och som avser utvecklingen under fjärde kvartalet 1968 och planerna inför första kvartalet 1969, finns en klart optimistisk grundton inom de flesta branscher. De mest expansiva dragen återfinns inom järn- och metall- samt verkstadsindustri, där man planerar för en ökad produktion "i relativt hög takt" och avser att nyanställa främst på arbetarsidan, medan man är mera återhållsam, när det gäller tjänstemännen.

Att industriinvesteringarna nu visar en klart uppåtgående tendens är självfallet glädjande. En ökning är en avgörande förutsättning för att det svenska näringslivet skall kunna bibehålla konkurrenskraften gentemot utlandet och ge möjligheter till full sysselsättning på längre sikt. Den bristande framtidstro som kännetecknat näringslivet under de senaste åren har tillsammans med den svaga efterfrågeutvecklingen i allmänhet medfört ett svagt kapacitetsutnyttjande både av anläggningar och maskiner samt av ar-

betskraften. Det finns därför skäl räkna med att investeringsuppgången inte kommer att bli alltför snabb. Naturligtvis är det i hög grad beroende på vilken takt konjunkturutvecklingen kommer att ha utanför vårt lands gränser.

Otillräcklig dynamik

Den otillfredsställande utvecklingen av industriinvesteringarna och den trots en begynnande konjunkturuppgång stora arbetslösheten under sista kvartalet 1968 belyser ett fundamentalt och av regeringen föga beaktat problem. *Dynamiken i den svenska ekonomin är otillräcklig*. Även vid en medelgod konjunktur framstår antalet arbetstillfällen i näringslivet som otillfredsställande. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som för tillfället håller nere arbetslöshetssiffrorna under den nivå som de eljest skulle nå, är inte någon fullgod ersättning, hur nyttiga och nödvändiga de än kan vara när arbetsmöjligheterna i näringslivet blivit otillräckliga. Vad det gäller på något längre sikt är att genom en politik, som främjar allmän ekonomisk expansion, öka dynamiken och arbetstillfällena så att full sysselsättning kan uppnås och bevaras inte bara under högkonjunktur utan också under medelgoda konjunkturer.

Under det senaste året har det ibland förefallit som om regeringspartiet förlorat tron på möjligheten av en politik som tryggar full sysselsättning i ett svenskt näringsliv av hittillsvarande slag. Man talar om en permanent otillräcklig sysselsättning i enskilt näringsliv. Enligt vår mening kan statsmakterna, genom att föra en på lång sikt utvecklingsfrämjande ekonomisk politik, stimulera näringslivets dynamik och dessutom öka effektiviteten i vidtagna åtgärder och i den politik som söker främja arbetskraftens frivilliga övergång till de ur sysselsättningssynpunkt gynnsamma branscherna och företagen.

Från vår sida har många gånger huvuddragen angivits för en sådan expansiv ekonomisk politik, som på ett mera effektivt sätt kan öka produktionen än som sker exempelvis genom vanliga beredskapsarbeten eller genom en starkt ökad statlig industriell företagsamhet. Däremot är det självklart att ett betydande samspel och samarbete mellan företag och statliga och kommunala myndigheter krävs, om man på ett tillfredsställande sätt skall uppnå god ekonomisk tillväxt och balans i samhällsekonomin och också tillgodose olika sociala och fördelningspolitiska målsättningar. Den expansiva politiken måste innebära en konsekvent strävan att skapa gynnsamma förutsättningar för näringslivet till alla folkgruppers bästa. Det gäller skattepolitiken, utbildningen, näringslagstiftningen samt en allmänt positiv hållning till en förtroendefull samverkan mellan samhällets organ och näringslivet, inklusive arbetsmarknadsorganisationerna. Vi menar med näringslivet

inte endast företagen som sådana utan självfallet lika mycket de där arbetande människorna i deras egenskap av i produktionen deltagande.

En sida av tillväxtbetingelserna vill vi här nedan särskilt beröra.

Tillväxtfrämjande finansieringsmöjligheter

Näringslivets självfinansieringsförmåga, av vilken dynamiken i utvecklingen i inte ringa grad beror, låt vara med en "eftersläpning" på några år, sjönk avsevärt under 1960-talets första hälft och har sedan förblivit på en ganska låg nivå. En del av förklaringen till den svaga investeringsbenägenheten under de senaste åren kan säkerligen härledas till den låga självfinansieringsgraden, som inte inbjudit till ett omfattande risktagande. Mot en mycket hög självfinansieringsgrad kan naturligtvis resas invändningar av fördelnings- och jämlikhetspolitisk karaktär. I den mån näringslivets kapitalresurser investeras i nya tillväxt- och sysselsättningsfrämjande projekt kommer emellertid detta att leda till en ökad lönebetalningsförmåga i företagen, som bör komma alla till del. Det finns å andra sidan naturligtvis ingen anledning att ur samhällsekonomisk synpunkt favorisera en vinstanvändning, som inte kommer hela ekonomin till nytta.

Självfinansieringsgraden har säkerligen också betydelse för takten i strukturomvandlingen inom näringslivet. När det hävdas, att en god självfinansiering underlättar ett snabbt risktagande och därför driver på utvecklingen har man säkert rätt. Dessutom kan onödiga företagsnedläggelser till följd av svag finansiering i många fall undvikas, vilket ökar den personliga tryggheten i arbetet, möjligheterna att få ett nytt arbete och inte minst möjligheterna att få välja nytt arbete och bostadsort.

De ständigt ökande kapitalbehoven inom näringslivet ställer även större krav på en smidigt och effektivt fungerande försörjning med främmande kapital. Målet måste vara, att det lånade kapitalet — liksom det egna — fördelas på ett sådant sätt att det ger största möjliga bidrag till den ekonomiska utvecklingen. En viktig utgångspunkt måste också vara att kredit- och kapitalförsörjningen till olika företag kan ske på så långt möjligt lika villkor och att styrningen av kapitalflödet i stället tar sikte på effektivast möjliga användning såväl ur företagsekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt.

En mera flexibel räntepolitik ökar möjligheterna att använda detta penningpolitiska medel i syfte att dämpa takten i en för stark konjunkturuppgång och stimulera när konjunkturen försvagats. Med en lugnare prisstegringstakt som under de senaste åren blir en mindre del av räntan betraktad som kompensation för inflationen och räntenivån kan då hållas på en något lägre nivå än eljest är möjligt.

Översikt över några viktiga förslag

Några av de krav på en bättre politik som här ovan berörts och som till en del närmare utvecklats i andra motioner om planering och finanspolitik kan kort sammanfattas på följande sätt:

1. Budgetplaneringen bör utbyggas med ett längre perspektiv framåt. Hänsyn måste självklart tas till reformernas angelägenhetsgrad och kostnader samt det finansiella och samhällsekonomiska "utrymmet" under olika år.

2. En översiktlig nationalbudget bör uppgöras som innefattar en bedömning av framtida tillgång och efterfrågan på olika slag av arbetskraft i syfte att underlätta en effektiv användning av de samhällsekonomiska resurserna samt tjäna som vägledning för åtgärder i syfte att utan tvång anpassa tillgången på olika utbildad arbetskraft till efterfrågan.

3. En översyn av statsutgifterna bör göras med jämna mellanrum, i syfte att främja kostnadsbesparingar och effektivitet. En sådan översyn bör nu igångsättas genom en parlamentarisk beredning.

4. Den statliga finanspolitiken bör genom större flexibilitet bättre än som skett under senare år anpassas efter konjunkturerna. Därigenom samt medelst åtgärder som främjar en svensk produktionsökning och export bör de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kompletteras så att tryggheten för sysselsättning och inkomst ökas.

5. Regeringen bör på det internationella planet främja överenskommelser på valutaområdet, som skapar förutsättningar för en fortsatt ekonomisk expansion med bevarad stabilitet och hög sysselsättning.

6. Det enskilda sparandet bör uppmuntras genom lämpliga skattepolitiska åtgärder och utgivning av värdefasta obligationer.

7. Under den kommande perioden då en inflationistisk konjunkturuppgång inte kan uteslutas bör stabiliseringspolitiken återigen ställas i förgrunden, så att ett upprepande av de snabba prisstegringarna under mitten av 1960-talet kan förhindras.

Samråd bör på statligt initiativ äga rum mellan företrädare för regering och riksdag, arbetsmarknadens organisationer, olika delar av näringslivet, konsumentrepresentanter samt fristående ekonomisk expertis. Därigenom ernås gynnsammare förutsättningar för en samordning som skapar trygghet för att en allmän kostnadsuppressning undviks och samtidigt största möjliga reella inkomstförbättring tryggas. Genom sådana stabiliseringskonferenser kan medborgarnas förtroende för statsmakternas vilja och förmåga att med kraft arbeta för penningvärdets försvar stärkas och även därigenom förutsättningar förbättras för kamp mot inflationen.

8. Ett ekonomisk-socialt råd med företrädare för statsmakterna, olika organisationer samt oberoende expertis bör inrättas i syfte att åstadkomma

en bättre belysning av samhällsproblemens verkliga läge och att förbereda de ovan berörda stabiliseringskonferenserna.

9. Konkurrensens värde för rationalisering, effektivitet, sänkta kostnader och varornas anpassning efter konsumenternas behov bör konsekvent tillvaratas. Pris- och kartellnämnden bör ges tillräckliga resurser för sin viktiga prisövervakande verksamhet, som bör utövas så att konkurrensens värde tillvaratas. Kreditmarknaden bör organiseras med konkurrens på lika villkor som allmän riktpunkt för att främja en effektiv resursanvändning och god ekonomisk utveckling.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

1) uttala att den ekonomiska politiken i ökad utsträckning beaktar de ovan framförda synpunkterna och förslagen i avsikt att motverka pris- och kostnadsstegringar samt trygga full sysselsättning och främja produktionens tillväxt,

2. särskilt framhålla att genom stabiliseringskonferenser, där arbetsmarknadens parter, vissa andra organisationer, regering och riksdag samt erforderlig expertis deltar, förutsättningar bör skapas för en frivillig samordning av arbetsavtal, prispolitik och ett lämpligt tillrättaläggande av den offentliga ekonomiska politiken med ökad ekonomisk stabilitet som följd,

3. anhålla att utredning sker om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med uppgift att diskutera och förbereda en effektiv stabiliseringspolitik,

4. hemställa att en parlamentarisk utredning tillsättes för en översyn av statens uppgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar,

5. att hemställa att under medverkan av ekonomisk expertis en utredning sker för belysning av olika finanspolitiska åtgärders verkningar på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning samt av förväntningsbilden inom näringslivet för en bättre och snabbare bedömning av konjunkturutvecklingen.

Stockholm den 28 januari 1969

Sven Wedén (fp)

Gunnar Hedlund (cp)